

UNIVERSITETET I OSLO

Det kongelige miljøverndepartement
Postboks 8013 Dep
0030 Oslo

Rektor
Postboks 1072 Blindern
0316 Oslo

Administrasjonsbygningen, 9. et

Dato: 25.06.02
Deres ref.: 2002-458-1 K/Thg/tla
Vår ref.: 02-3390 JW

Telefon: 22 85 63 01
Telefaks: 22 85 44 42
Nettadresse: www.uio.no

HØRING AV NOU 2002:1 FORTID FORMER FRAMTID - UTFORDRINGER I EN NY KULTURMINNEPOLITIKK

Vi viser til brev fra departementet datert 28.02.02, med invitasjon til å komme med synspunkter på kulturminneutvalgets utredning NOU 2002:1 *Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*. Universitetet i Oslo takker for anledningen til å komme med innspill til meldingen, og for den gode høringsprosessen som departementet har gjennomført. Spesielt gjelder dette høringsmøtene, som har gitt høringsinstansene anledning til å utveksle synspunkter og kommunisere med utvalget.

VEDRØRENDE HØRINGSPROSESSEN VED UIO

I den interne prosessen ved universitetet, har universitetsdirektøren sendt meldingen til aktuelle fakulteter, som igjen har invitert relevante underliggende enheter til å komme med innspill til institusjonens høringsuttalelse. Uttalelser fra Universitetets kulturhistoriske museer og fra Universitetets naturhistoriske museer og Botanisk hage følger vedlagt, mens universitetet beklager at Institutt for arkeologi, kunsthistorie og konservering har valgt ikke å avgi uttalelse. Universitetet tillater seg i denne sammenhengen gjøre oppmerksom på at det skaper problemer for oss når departementet definerer enkelte av de underliggende enhetene som selvstendige høringsinstanser, noe som ofte er tilfeldig styrt av avsenders kunnskap om UiO's organisatoriske og faglige struktur.

VEDRØRENDE NOU 2002:1

Vi oppfatter kulturminneutvalgets melding som et godt og grundig arbeid. Den berører de viktigste sidene av kulturminneforvaltningen og har mange gode forslag. Hovedankepunktet mot den er mangelen på prioritering mellom de ulike forslagene. Dette innebærer at det er vanskelig å få en oversikt over hvilke forslag utvalget vurderer som viktigst, noe som igjen vanskeliggjør en diskusjon om hva som bør prioriteres i det videre arbeidet.

Universitetet ser at utvalgets forslag om overføring av oppgaver innen kulturminneforvaltningen til kommunene, forutsetter en nødvendig kompetanseheving, som igjen vil utløse et betydelig utdannings- eller etterutdanningsbehov, blant annet for å kvalifisere saksbehandlere i kommunene. Gjennom universitetets ordinære studietilbud og ved etablering av relevante kurs innen etter- og videreutdanning, vil vi kunne dekke deler av dette behovet og vil også kunne vurdere samarbeid med andre aktører for spesialopplegg dersom MD ønsker å legge opp til det.

Universitetet viser til uttalelsen fra Universitetets kulturhistoriske museer, og vil understreke det problematiske i forslaget om å oppheve den regionale ansvarsdelingen med hensyn til utgravinger. Problemer som vi allerede i dag har, knyttet til avsetning av ressurser til katalogisering, konservering og

magasinerings av gjenstander, vil høyst sannsynlig komme til å forsterkes dersom den regionale ansvarsdelingen svekkes og dette vil medføre at samlingenes forskningsverdi raskt vil kunne forringes.

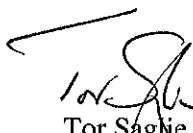
Tiltak for bevaring av naturmiljø står i mange sammenhenger svakere enn tiltak på kultursiden blant annet fordi det på dette feltet ikke finnes noe som tilsvarer kulturminneloven, og fordi det ikke er innarbeidet noen regional arbeids- og ansvarsdeling. Universitetets naturhistoriske museum og Botanisk hage har derfor et betydelig nasjonalt ansvar innen sine felter. Til tross for gode intensjoner om å vektlegge sammenhengen mellom natur og miljø, understreker Universitetets naturhistoriske museer og Botanisk hage i sin høringsuttalelse til universitetsdirektøren at utvalget, etter museets vurdering, ikke har maktet å gjøre dette så godt som ønskelig. For en nærmere utdyping av dette, vises til museets uttalelse.

Universitetet vil hilse etableringen av et program for kulturminneforskning i Forskningsrådet velkommen, og håper at dette kan bidra til en nærmere avklaring av noen av de problemer vi ennå ikke har funnet noen tilfredsstillende løsning på og også gi bidrag til prioritering av forskningsoppgavene på kulturminnefeltet framover.

Sist, men ikke minst, vil universitetet rette oppmerksomheten mot forvaltning og bevaring av de av universitetets bygninger som på grunn av sin alder og historiske betydning har fått stor bevaringsverdi nettopp som viktige kulturminner. Universitetet forutsetter at den ordning for vedlikehold og oppgradering av statlige bygninger som nå foreslås i forbindelse med prosjektet "Statens kulturhistoriske eiendommer, Politikk for eierskap og forvaltning", igangsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet, kan bidra til at det blir større forståelse for at dette er verdier som forringes med mindre vedlikeholdet ivaretas på en mer omsorgsfull måte.

Med hilsen

Arild Underdal
Rektor

Tor Saghe
Universitetsdirektør

Vedlegg:

Uttalelse fra Universitetets naturhistoriske museer og Botanisk hage

Uttalelse fra Universitetets kulturhistoriske museer

Kopi til:

Det historisk-filosofiske fakultet

Universitetets naturhistoriske museer og Botanisk hage

Universitetets kulturhistoriske museer

UNIVERSITETET
I OSLO

Kopi

Universitetsdirektøren
Postboks 1072 Blindern
0316 Oslo

Universitetets naturhistoriske museer og Botanisk hage

Besøksadresse: Sars' gate 1

N-0562 OSLO

Postadresse: Boks 1172 Blindern

0318 OSLO

Telefon: 22 85 18 40

Telefaks: 22 85 18 32

E-mail: elen.roaldset@nhm.uio.no

Våre saksbehandlere:

BEV. Johansen/E. Roaldset/R.H. Økland

Oslo, 20. juni 2002

Høringsuttalelse om:

NOU 2002:1 "Fortid former framtid. utfordringer i en ny kulturminnepolitikk"

Universitetets naturhistoriske museer og Botaniske hage (UNM) har med stor interesse vurdert NOU 2002:1, kulturminnemeldingen, som etter vår oppfatning er et grundig, innholdsrikt og viktig dokument. Utredningen er også verdifull ved at den i vedleggene gir en oversikt over dagens situasjon når det gjelder overordnede rammer i kulturminnepolitikken (lovverk, internasjonale konvensjoner med mer).

Kulturminnemeldingen har mange gode intensjoner, men den kunne med fordel ha vært mer dyptgående på en del punkter. Den inneholder mange gode anbefalinger, langt over hundre, men disse er kun i liten grad prioritert. Denne mangelen på prioriteringer vil kunne føre til at de viktigste sakene ikke kommer godt nok fram. Vi savner også en nærmere konkretisering av de økonomiske konsekvensene av de tiltak som foreslås, og hva som er nødvendig for å sikre gjennomføringen. Å prioritere og kostnadsberegne tiltakene må bli en viktig del av oppfølgingsarbeidet.

Noe av det mest positive ved NOU 2002:1 er at

- kunnskap og kunnskapsoppbygging vektlegges og framheves som et hovedområde – her vil universitetene og universitetsmuseene kunne bidra
- museenes rolle som aktive deltakere i kultur- og naturminnevernet vurderes som viktig - dette er en rolle som Universitetets naturhistoriske museer arbeider aktivt for å styrke
- den ser betydningen av, og vektlegger det frivillige kulturarbeidet (her vil også de naturfaglige amatørforeningene kunne spille en viktig rolle)
- den klart uttrykker nødvendigheten av at mye må gjøres og at dette vil kreve et betydelig økonomisk løft
- den fremmer grunnleggende forslag i forhold til plan- og bygningsloven
- den så klart poengterer statens forpliktelser i forhold til sine eiendommer (bygninger, anlegg med mer).

Museumsbygningene ved UNM har nasjonal betydning som bygningshistorie, arkitektur og som landskapsmerker. De har identitetsskapning for nærmiljøet og er viktige elementer i bykultur-landskapet.

UNM har forvaltningen av de naturhistoriske samlingene i museene og de levende samlingene i botanisk hage som sine kjerneområder. Der er bare en liten del av de vitenskapelige samlingene som er utstilt. Samtidig som vi skal forvalte naturhistoriske samlinger og formidle kunnskap om naturen, så har vi mye kulturhistorisk interessant materiale. Mye naturhistorisk materiale er blitt kulturhistorie – alderen har endret vårt syn på samlingsmaterialet og i magasinene finnes mange objekter av kulturhistorisk betydning.

Konkrete kommentarer til NOU 2002:1:

(1) Om natur og kultur (kap. 1 og 3) Sett fra en naturfaglig synsvinkel skapte visjonen "*Kulturminner og kulturmiljøer – kilder til opplevelse, utvikling og verdiskapning*" og det tredje av målene for å nå denne visjonen: "*Sammenhengen mellom natur og kulturminner stimulerer til bærekraftig ressursforvaltning*", store forhåpninger. UNM finner det positivt at utvalget har hatt som mål å vektlegge sammenhengen mellom natur og kultur. Dette er et meget forsømt og undervurdert område. Dessverre har heller ikke denne utredningen greidd å ta dette temaet på en så grundig måte som en kunne ønske. Det er de naturgitte forhold som i de fleste kulturer har gitt betingelser for at mennesker slo seg ned, og for deres virke. Dette er et spennende og viktig tema som fortjener en langt grundigere behandling. For å få dette til måtte muligens utvalgets sammensetning ha vært annerledes, eller at utvalget aktivt hadde trukket inn kunnskap fra naturfaglig side i utredningsarbeidet. Fra UNMs side forsøkte vi å komme i dialog med kulturminneutvalget om dette. Her har de naturhistoriske museene og deres fagfolk mye å bidra med. Fra UNMs side er vi altså meget positive til intensjonen, men skulle gjerne sett at resultatet var blitt bedre.

(2) Arealbruk og fysiske omgivelser (s. 38). Det vises her til at endringer i de fysiske omgivelsene skjer raskt, ofte på bekostning av sporene fra tidligere tider. Dette er også et område der naturfaglig kompetanse, bio- og geofaglig, bør trekkes inn i sterkere grad enn i dag og hvor universitetsmuseene kan bidra aktivt. Det samme gjelder arealbruk og endringer i arealbruk. Menneskeskapt aktivitet (anlegg o.a.) er i dag en trussel mot mange naturminner, ikke bare de biologiske, men også de geologiske. Det bør komme inn i lovverket at også slike forhold bør konsekvensutredes ved større utbyggingsprosjekter.

(3) Allmennhet og turisme. Vi mener, som påpekt i kap. 4., at kultur- og naturaspektene blir stadig viktigere i for allmennheten og i turistsammenheng, og at trenden går i retning av kulturisten som ønsker både kultur- og naturopplevelse. Innen dette feltet har de naturhistoriske universitetsmuseene også en viktig rolle å spille. Vi deler synspunktet om at det her ligger et stort uutnyttet potensial.

(4) Lokalsamfunnet. Det sies i kap. 4 at "*Lokalsamfunnet må settes i stand til å være en pådriver og en påvirker med reell innflytelse på utforming og bruk av omgivelsene.*" Til dette har vi følgende generelle kommentar: Ønsket om at kommuner og lokalsamfunnene skal sterkere inn i forvaltningen av kulturminner er idealistisk sett godt, men her vil det igjen dreie seg om ressurser, menneskelige og økonomiske. Har kommunene god nok økonomi? Har de evne og vilje til å prioritere dette? Har vi i Norge nok kvalifiserte fagfolk til at alle disse oppgavene kan bli utført på lokalt nivå? Etter vår oppfatning vil et regionalt mellomnivå, der det er etablert gode kommunikasjonslinjer til kunnskapsinstitusjonene, være det beste.

(5) Om lovverket på miljøområdet. Kulturminneutredningen diskuterer i kapitler 5 og 8 lovverket på kulturminneområdet i forhold til annet lovverk (s. 57–58, 86–87). Det pekes på at to lovutvalg nå er i arbeid; planlovutvalget, som vurderer endringer i plan- og bygningsloven, og lovutvalget om biomangfold. I den forbindelse vurderer kulturminneutvalget hvorvidt dagens kulturminnelov bør inkorporeres i en felles miljølov eller om den bør opprettholdes som separat lov. Utvalgets flertall konkluderer at til tross for at man "*ved å legge kulturminnelovens bestemmelser inn i plan- og bygningsloven, vil ... kunne sikre en bedre og mer helhetlig vurdering av kulturminneinteresser i alle arealplan- og byggesaker*", ... (kan) disse hensynene (kan) ivaretas gjennom en god koordinering mellom

lovene" (s. 86). Av stor interesse er også opplysningene s. 57 at "*planlovutvalget har i sin første delutredning foreslått å utvide utredningsplikten til også å gjelde for alle arealplaner som kan få vesentlige konsekvenser for miljøet*".

UNMs oppfatning er at det kanskje viktigste utspillet i utredningen, er utvalgsflertallets poengterte forslag (s. 57, 90) om støtte til planlovutvalgets forslag om "*å innføre en generell regel om konsekvensutredninger for planer som har vesentlige virkninger*". I et videre perspektiv, som omfatter både natur- og kulturmiljøet, vil en felles lov på miljøområdet være et optimalt virkemiddel for å sikre disse verdiene. En slik lov må stille strenge krav til konsekvensutredninger før det gjøres inngrep som kan true kultur- og miljøverdier. Subsidiært tror vi at en styrking av kravet til konsekvensutredninger i plan- og bygningsloven slik planlovutvalget har foreslått, også vil kunne være en god løsning.

(6) Om registrering av, og registre over kulturminner. Utredningen tar i kap. 12 opp behovet for at opplysninger om, og registre over, kulturminner gjøres tilgjengelige for alle brukergrupper. I utredningen gis en oversikt over en stor flora av registre på dette området, og behovet for samordning poengteres. På dette området er det etter vår oppfatning behov for en nasjonal opprydning, liksom det er for tilsvarende naturhistoriske opplysninger. Her bør universitetsmuseene ha en sentral rolle.

(7) Om overvåking. I kap. 12.4 (s. 130–131) refereres St. meld. 42 (2000–2001) om biologisk mangfold, der det skisseres en plan for nasjonal overvåking av biologisk mangfold. Utredningen peker på at et tilsvarende arbeid for kulturminner har kommet kort, og at det er viktig at kulturminner integreres i det nasjonale overvåkingsprogrammet. Fra vårt synspunkt er dette støtteverdig, men det er også viktig å peke på at dette forutsetter at den nasjonale biomangfoldovervåkingen får et omfang (og ressurser) som gjør at det fyller sin rolle. Dette er ennå ikke avklart i departementene.

(8) Om private eiere. I utredningen foreslås at private eiere av automatisk fredete kulturminner kompenseres for de merutgifter fredningen påfører dem. Vår mening er at dette har en viktig parallell på natursiden; man vil øke forståelsen for bevaring dersom det blir gitt eierne en anstendig økonomisk kompensasjon for tap som fredning av ulike slag påfører dem.

(9) Om staten som eier og forvalter av kulturminner og kulturmiljøer (kap. 5) Å eie og forvalte fredete anlegg innebærer en økonomisk merbelastning for statlige eiere. Det er positivt at utredningen vektlegger betydningen av at staten som eier og forvalter, går foran som et godt eksempel. Her er det ofte langt mellom ønskemål og realiteter.

- UNM forvalter syv verneverdige bygninger (hvorav en er fredet etter Kulturminneloven) som alle er i bruk. Det er et stort problem at staten ikke viser vilje til vedlikehold.

(10) Museenes rolle i kultur- og naturminnearbeidet (kap. 7) Her vises det til at det er et stort og uutnyttet potensial for et styrket samarbeid med museene, som utvalgets flertall mener bør tas i bruk i arbeidet med å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer. Museenes rolle som formidler, kunnskapsbank og møteplass trekkes fram spesielt, og situasjonen for museenes kulturhistoriske bygninger omtales. Fra UNMs side vurderes dette som meget positivt.

(11) Konserveringstjenester (Kap. 11) foreslås endel felles tiltak mellom museene og den offentlige kulturminneforvaltningen når det gjelder konserverings- og håndverkertjenester, og overfor skolen. UNM ser meget positivt på slik felles utnyttelse av ressursene.

(12) Kunnskap og kompetansemiljø (Kap. 11): Kunnskap er grunnleggende både for å kunne ta vare på kulturminner og kulturmiljøer og for å skape interesse, engasjement og aktivitet rundt dem. Utvalget har konsentrert forslagene om tiltak overfor skolen, innenfor håndverkerutdanning, og knyttet til

kunnskapsoppbygging gjennom forsknings- og utredningsvirksomhet. Her bør også de naturhistoriske museene kunne bidra i arbeidet med å etablere kompetansemiljøer.

(13) Naturhistorie blir med tiden kulturhistorier. Det er etter hvert blitt en realitet, at selv om de naturhistoriske museene er opprettet for å forvalte naturhistoriske samlinger og formidle kunnskap om naturen, så har de mye kulturhistorisk interessant materiale. Mye naturhistorisk materiale er også blitt kulturhistorie – alderen har endret vårt syn på samlingsmaterialet og i magasinene finnes mange objekter av kulturhistorisk betydning.

- Kulturminnevern kan også inkludere oppbevaring av materiale for framtidige generasjoners kunnskap og ressursutnyttelse
- UNM forvalter kulturhistoriske gjenstander av stor lokal og internasjonal verdi

UNMs utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

UNMs nåværende bidrag

- Formidling av naturhistorisk materiale og tema med både kulturell og miljømessig verdi
- Innehar en samlings- og kunnskapsbank av stor nasjonal betydning
- Konsulenttjenester i forhold til Riksantikvaren, de arkeologiske museene og departementene
- Undervisning i ulike tema med relevans til et helhetlig miljøperspektiv

UNM ønsker å bidra med en større vektlegging av

- Kunnskap om landskapsvern og artsvern sett i sammenheng med kulturminner i et større miljømessig perspektiv; bygningsvern (eks. bygningsstein, kjemiske sammensetninger, mineraler og andre naturmaterialer); aldersbestemmelse (eks. stein, tre); landskapsendringer (innehar kunnskap om tidligere og nåværende tilstand; klima; dyre- og plantespredning og –utbredelse)
- Bidra til økt forståelse for sammenhengen mellom natur og kultur
- Kompetanse til å vurdere helhetlige natur- og kulturmiljøer
- Bidra til større helhetstenkning og økt samarbeid mellom de ulike aktørene i kulturminnevernet
- Kompetanse i forhold til konsekvensutredninger, byggesaker og landskapsutvikling
- Gi arbeidsmuligheter og bidra til kompetanseutvikling for tekniske konservatorer
- Medvirke til økt forståelse for museenes arkitekturarv, dens betydning og egenart i en identitetsskapende lokal og nasjonal sammenheng

UNM ønsker videre å:

- Støtte oppfordringen om økt statlig ansvar og en bedre dialog mellom eier og brukere
- Stimulere til økende bruk av frivillige og venneforeninger i registreringer og katalogiseringer av materiale med stor kulturhistorisk verdi og slik også bidra til personlig engasjement og økt forståelse for bevaring av vår nasjonale gjenstands- og kunnskapsbank
- Stimulere til økt samarbeid mellom konserverings- og museumsstudiene og UNM
- Medvirke til interesse for flere samfunns- og miljørelaterte forskningsprosesser
- Støtte forslaget om å opprette et eget forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd; "Program for kulturminne- og miljøforskning" og integrere prosjekter i museets øvrige forskningsvirksomhet
- Være en sentral aktør i en samordning av miljøovervåkingen (biologisk mangfold, endringer av naturmiljø).

Elen Roaldset

Direktør

UNIVERSITETET
I OSLO

Seksm. 02/3390 SFA

Miljøverndepartementet
Avd. for kulturminneforvaltning
Postboks 8013 Dep.
0030 Oslo

UNIVERSITETETS KULTURHISTORISKE MUSEER
*Oldsaksamlingen, Vikingskipshuset, Mynkabinettet,
Etnografisk museum*
Frederiks gate 2
0164 Oslo

Deres ref: 2002-458-1 K/THg/tla
Vår ref: 02/5310
Saksbehandler:

Telefon: 22 85 95 74
Telefaks: 22 85 99 20
E-mail: egil.mikkelsen@ukm.uio.no

Oslo, 19. juni 2002

NOU 2002:1 Kulturminneutvalgets innstilling - høringsuttalelse

Det vises til brev av 28. februar 2002 fra Miljøverndepartementet vedrørende *Høring av NOU 2002:1 Fortid former framtid – utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*. Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) oversender med dette sin høringsuttalelse. UKM har konsentrert sin uttalelse om enkelte punkter i utredningen som berører vår virksomhet.

UKM vil særlig legge vekt på at de nye oppgavene som foreslås spredt utover landet, forutsetter en sentral kjerne av kompetanse som kan gi bistand i faglige spørsmål. Disse vil være sjeldne på kommuneplan, men velkjente i et etablert nasjonalt og skandinavisk forskningskompetansesenter.

Vi er urolige over tendensen til å legge oppgaver til kommunenivå uten å følge opp med tilstrekkelige ressurser, og vi frykter at presset for å velge lettvinte og billige løsninger vil bli for sterkt.

Vi mener dessuten at det må stilles krav om fullverdig fagutdanning til alle som skal få delegert det ansvaret sentrale myndigheter har i dag. Vi er ikke overbevist om at en desentralisert forvaltning blir rimeligere enn dagens ordninger: det er betydelige stordriftsfordeler ved at ansvaret er lagt sentralt. På grunn av hovedstadens funksjon er UKM Norges ansikt utad, som et nasjonalt museum, overfor utlandet.

UKM er et forvaltningsmuseum under Universitetet i Oslo og Utdannings- og forskningsdepartementet. Museet er rådgiver for Riksantikvaren i dispensasjonssaker for automatisk fredete kulturminner og gjennomfører arkeologiske utgravninger av slike kulturminner fra forhistorisk tid og middelalder (byer, kirker, borger etc. unntatt) i henhold til vedtak og vilkår truffet av Riksantikvaren. Museet er også forvaltningsmyndighet for løse kulturminner fra førreformatorisk tid og mynter eldre enn 1650. Gravningene og forvaltningsmyndigheten omfatter de 10 fylkene på Østlandet og Sørlandet.

Kap. 3 Visjon, mål og strategier for en ny kulturminnepolitikk

Kommunesatsingen;

Utvalget legger stor vekt på kompetanseheving og overføring av oppgaver innenfor kulturminneforvaltningen til kommunene. En slik satsing forutsetter at landsdelsmuseene, med universitetsmuseene som de viktigste, bygger opp studietilbud og videre- og etterutdanningstilbud som

kan bidra til denne kompetansehevingen. Spesielt er det behov for økt kompetanse innenfor planetatene, kultur-, skog- og landbruksetatene. Der det finnes parketater, er disse også viktige partnere. Kompetansehevende tiltak omfatter foruten utdanning og opplæring, løpende informasjon og faglig formidling fra landsdelsmuseene til kommunene. Også Fylkeskommunene må bidra her. Alt dette skal sette kommunene i stand til å yte bedre service overfor egen befolkning og andre brukere.

Et ytterligere formalisert tilbud til kommunene, for eksempel i form av rådgivning og mer omfattende informasjon om løse kulturminner, krever styrking av bemanningen ved landsdelsmuseene. Dette gir imidlertid en god mulighet til bedre formidling, og dette stiller UKM seg positive til.

Skjøtsel, vedlikehold og tilrettelegging av automatisk fredete kulturminner er det andre feltet innenfor kommunesatsingen der UKM ser kommunene som en vesentlig aktør. Dette ansvaret har til nå formelt sett ligget til Fylkeskommunen. Denne typen tiltak er de viktigste for å øke folks respekt for kulturminnene, og gi dem mer informasjon og større opplevelse av egne kulturminner.

Universitetsmuseene og de øvrige landsdelsmuseene må, sammen med Fylkeskommunen, opptre som rådgivere, gjennomføre tiltak som kan medføre inngrep i kulturminnene og levere informasjon. Kommunene, på sin side, må etablere samarbeide med private eiere, organisasjoner og foreninger for, så langt som mulig, å få utført eller samarbeidet om nødvendige skjøtels- og vedlikeholdstiltak. Kommunen må imidlertid ha det forvaltningsmessige og praktisk langsiktige ansvaret for skjøtelsarbeidene som skal gjøres lokalt. Dette er særlig viktig for å bygge opp under folks stolthet over forhistorien og dermed deres villighet til å slutte opp om vern av lokale kulturminner. Skal satsingen på kommunene lykkes, må en imidlertid forutsette at deres økonomi styrkes og at deres forpliktelser innenfor kulturminnevernet nedfelles i lovverket.

En bedre dispensasjonspolitik;

Utvalget tar opp en rekke forhold knyttet til dagens dispensasjonspolitik, bl.a. muligheten for å gi dispensasjon uten vilkår om arkeologisk utgravning (kap.3.4, s. 38). I utvalgets eksterne evaluering om nærings- og samfunnsmessige konsekvenser av kulturminneloven, etterlyses et mer differensiert vern og det stilles spørsmål ved om alle automatisk fredete kulturminner kan være like verdifulle.

Automatisk fredete kulturminner har som gruppe nasjonal verdi. Det enkelte kulturminnes verdi blir vanligvis først vurdert i forbindelse med konkrete planer om utbygging eller annet som kan føre til at kulturminnet er truet. I forbindelse med søknad om dispensasjon skal vernekriterier vurderes i forhold til tiltakets samfunnsnytte og økonomiske potensiale. Det er i denne sammenheng viktig å gi en bred begrunnelse for den vurderingen som legges til grunn for beslutningen. UKM mener det vil være uheldig å avvike fra en slik praksis. Det er først når et kulturminne er undersøkt, man fullt ut kan bedømme det. Det er store lokale og regionale variasjoner når det gjelder forekomsten av ulike kulturminnetyper og kunnskapsstatus om disse. Dette innebærer for eksempel at en kulturminnetype som det er vanlig å gi dispensasjon for i en kommune, kan være sjelden og verneverdig i en annen kommune. Med utgangspunkt i gode registre (jf. kap.12) og gode faglige program (jf. kap.11) vil det imidlertid være mulig å utvikle en tydeligere og mer forutsigbar dispensasjonspolitik på lokalt og regionalt nivå.

Oppfølging av Malta-konvensjonen og etterreformatorisk arkeologi

Gjennom å ratifisere Malta-konvensjonen har Norge forpliktet seg til å sikre også den delen av kulturarven som ikke er automatisk fredet. Utvalgets forslag til et registrerings- og dokumentasjonsprosjekt på dette feltet bør følges opp (Kap. 3.4). Det bør foretas en kartlegging av hva slags type arkeologiske kulturminner vi har fra etterreformatorisk tid, men det bør også utarbeides en strategi for hvordan en sikrer disse, dels i form av vern/fredning og dels i form av vitenskapelige undersøkelser og utgravninger. På dette feltet kommer en neppe utenom en full statlig finansiering.

Kap. 5 Eiere og rettighetshavere

Større kostnadsdel dekkes av staten;

Utvalget legger stor vekt på å styrke formidlingen innenfor kulturminnevernet. Dette ser vi positivt på. Spesielt gledelig er det at utvalget foreslår å hjemle at kostnader til formidling skal kunne legges inn i utgravningsbudsjettene, og at denne formidlingen også kan fortsette etter at utgravningene er avsluttet. Dermed kan ny kunnskap både føres tilbake til lokalmiljøet der undersøkelsene ble gjennomført og komme nasjonen og det internasjonale samfunnet til gode. (Kap.5.3.4).

I forbindelse med utbygginger, er det tiltakshaver som i hovedsak skal dekke kostnadene knyttet til registreringer og utgravninger av automatisk fredete kulturminner (kap.5.3.4). UKM er positive til utvalgets forslag om at staten må finansiere en større del av registreringene, og i enkelte tilfelle at mulighetene til å få dekket utgiftene til utgravninger ved mindre private tiltak må bli bedre. En slik ordning må i første rekke komme små private utbyggere til gode. UKM mener det er viktig å holde fast ved det miljøpolitiske prinsippet om at "forurensere" skal betale for skaden.

Kap. 9 Styrking av de økonomiske virkemidlene

Særregler for fredete og bevaringsregulerte kulturminner og kulturmiljøer

UKM er tilfreds med at utvalget tar opp spørsmålet om merverdiavgift og er enige i de forslag utvalget fremmer (kap.9.3.2). UKM vil imidlertid understreke betydningen av en rask avklaring av dette spørsmålet i forhold til forvaltningsundersøkelser, da nåværende usikkerhet skaper store problemer i forhold til avslutning av regnskap for gjennomførte prosjekter. Usikkerheten er en belastning for både tiltakshaver og museet.

Kap. 10 Organisering av den offentlige kulturminneforvaltningen

Økt forståelse og respekt for kulturminnene gjennom kompetanseheving på lokalt og regionalt nivå er også områder utvalget mener det bør satses på (Kap.10). En slik kompetanseheving vil fremme kunnskapsnivået, opplevelsene og verdiskapingen basert på kulturminnene. Vi slutter oss til dette og vil understreke betydningen av lokal, folkelig entusiasme for dem.

Det er imidlertid en lang prosess fra et fast automatisk fredet kulturminne blir frigitt og utgravd, til dette kan "tas i bruk" i form av økt kunnskap og andre verdier. Dette blir ikke omtalt særlig av utvalget, men dette er forvaltningsmuseenes særlige oppgave. Vi tenker her på forskningskompetanse og opparbeidet metodisk kompetanse på utgravning av ulike typer kulturminner, på dokumentasjon og tilvaretagelse av dokumentasjonsmaterialet fra utgravningene, konservering og katalogisering/dataføring av løse kulturminner, for til slutt å inngå i arkiver, magasiner og utstillinger som utgangspunkt for forskning og formidling. Det er med andre ord en lang "produksjonsprosess" mellom et frigitt fast kulturminne og til at resultatene av en utgravning kan anvendes i forskning og formidling. Det er denne prosessen forvaltningsmuseene har en særlig kompetanse for og som en må få anledning til å videreutvikle.

Når derfor utvalget foreslår eventuelt å oppheve tematiske og geografiske grenser som det i dag er mellom forvaltningsmuseene (landsdelsmuseene) og NIKU (kap.10.5), glemmer en det ansvaret museene har for å håndtere det utgravde materialet i form av gjenstander, prøve- og dokumentasjonsmateriale. Vi kan ikke se at en foreslått oppmykning av dagens geografiske og tematiske ansvarsområder tar hensyn til landsdelsmuseenes museale forvaltningsansvar.

Det er flere vilkår som må oppfylles for at landsdelsmuseene skal kunne ivareta sine forpliktelser for gjenstandsmaterialet. For det første må det avsettes tilstrekkelig ressurser på utgravningsbudsjettene til å dekke kostnader ved katalogisering, konservering og magasinerings av gjenstandene. I de tilfeller der utgraver ikke selv skal forvalte materialet, er dette i dag ikke tilstrekkelig ivaretatt. Dette problemet kan komme til å forsterkes ytterligere ved en oppmykning av ansvarsområder. Videre er det viktig at utgravnings- og gjenstandsdokumentasjonen følger gjenstanden, det vil si at landsdelsmuseene også har ansvar for å forvalte dokumentasjonen. Et godt grunnlag for forskning og formidling er avhengig av at både gjenstander og dokumentasjon kommer inn til museene på en enhetlig måte, det vil si at man følger en felles standard for gjenstandsdokumentasjon og håndtering av gjenstandene. Tilrettelegging, konvertering og supplering av data for innlegging i forvaltningsmuseenes databaser er svært ressurskrevende. Mangel på enhetlig standard fra eksterne utgraver er allerede i dag et stort problem. Det er all grunn til å tro at problemet vil forsterkes radikalt dersom den geografiske ansvarsfordelingen faller bort.

Myndighet til å fatte vedtak om dispensasjon fra automatisk fredning;

Det har vært en omfattende omorganisering av den offentlige kulturminneforvaltningen de siste tiårene (jf. vedlegg 3). Fra 2001 ble myndigheten etter kulturminneloven til å tillate inngrep i automatisk fredete kulturminner fra forhistorisk tid overført fra landsdelsmuseene til Riksantikvaren (Kap. 10.6), men museene har beholdt ansvaret for å forberede dispensasjonssøknader og gjennomføre arkeologiske utgravninger. Museene har fortsatt myndighet til å bestemme og gjennomføre egeninitierte forsknings- og undervisningsgravninger. Hovedbegrunnelsen for endringene var at det var behov for å skille mellom forskning og utøving av forvaltningsmyndighet og for å skape en klar forståelse av roller og nivåer. Det var også behov for bedre utnyttelsen av den eksisterende kompetansen og kapasiteten innenfor det arkeologiske fagfeltet. Endringene var også et virkemiddel for å bidra til en effektivisering av utgravningsvirksomheten. UKM ser svært positivt på de omorganiseringstiltak som er iverksatt, og mener det er viktig å opprettholde dagens rollefordeling.

Kap. 11 Kunnskap, forskning og kunnskapsspredning

Forskning og utredning som grunnlag for ny kunnskap i den daglige forvaltning;

Arbeidet med utarbeidelsen av et 3-årig faglig grunnlag for målretting av dispensasjonspolitikken, kalt *faglig program*, ble igangsatt i 2001. UKM mener at et slikt faglig program på sikt må omfatte alle kjente kulturminnekategorier, men at man i en første fase må begrense seg til noen særlig aktuelle satsningsområder. Programmet må for hvert tema inneholde en kunnskapsstatus basert på gjennomførte arkeologiske undersøkelser. Disse resultatene må vurderes regionalt og i forhold til den kjente kulturminnebestanden. Det er også viktig at de faglige programmene omfattes av en forskningshistorisk dimensjon, slik at grunnlaget for produksjon og utvikling av ny kunnskap kommer tydelig til uttrykk. Et slikt program vil utvilsomt være et effektivt verktøy for den offentlige kulturminneforvaltningens behandling og avgjørelser i enkeltsaker, og det vil kunne fungere som et faglig grunnlag for en målretting av dispensasjonspolitikken.

Utviklingen av et faglig program er imidlertid en svært omfattende og ressurskrevende oppgave. UKM er derfor meget tilfreds med at utvalget påpeker at forskningsmiljøene må tilføres tilstrekkelige ressurser for å kunne utvikle og ajourføre de faglige programmene, og at det samtidig pekes på det generelle behovet for en styrking av både grunnforskning og oppdragsforskning ut over dagens nivå (kap.11.7, s. 122).

Utvalget understreker betydningen av at det materialet som kommer fram som resultat av forvaltningsundersøkelser, aktivt tas i bruk i forskningen, og anbefaler at forskning i form av analyser av materialet og sammenfatning av analyseresultatene inngår som del av et arkeologisk utgravningsoppdrag (kap.11.7, s. 123). UKM er meget positiv til forslaget. Gjennomføringen av dette vil, sammen med

utviklingen av et faglig program, sikre en langt raskere bearbeiding og publisering av utgravningsresultater. Det er dessuten kun gjennom forskningsmiljøene vi erverver ny erkjennelse av tidligere ukjente kulturminnetyper. UKM er villig til å ta på seg en sterkere nasjonal rolle her.

Kap. 12 Registre og miljøovervåking

Utvalget ser betydningen av gode kulturminneregistre som grunnlag for god kulturminneforvaltning og økt kompetanse på lokalt og regionalt nivå (kap.12). Riksantikvarens kulturminneregister og SEFRAK-registeret er her viktig. Like viktig for forvaltningen av automatisk fredete arkeologiske kulturminner er imidlertid de arkeologiske forvaltningsmuseenes gjenstandsdata-baser. Verbaldelen er nå på det nærmeste komplette for hele landet. Her kan en hente informasjon om alle de stedene en kjenner til at det er funnet løse kulturminner fra førreformatorisk tid. Mange av disse funnstedene representerer automatisk fredete kulturminner som er skjult under markoverflaten. Disse databasene må så snart som mulig utvikles med en kartdel. Alle funnsteder må digitalt registreres, og ansvaret for å få gjort dette bør ligge hos kulturvernmyndighetene. Gjøres dette, vil denne databasen kunne bli et meget viktig verktøy i arealplanleggingen. Herfra er ikke veien lang til også å gjøre basen - med en kulturhistorisk/arkeologisk overbygning - til ett av de fremste kompetansehevende verktøy i forvaltningen av de automatisk fredete kulturminnene på kommunenivå.

Egil Mikkelsen
Museumsdirektør